

GHEORGHE BARIȚIU.

Orice reproducere fără indicarea izvorului e oprită.

Gheorghe Barițiu.

Astăzi, când se fac și la noi serioase încercări măcar pentru asigurarea traiului material, dacă nu și pentru înlesnirea unei pregătiri mai temeinice a ziariștilor noștri, — amintirea ni se îndreaptă plină de recunoștință către adevăratul întemeietor al presei române în Ardeal, către Gheorghe Barițiu, dela nașterea căruia se împlinesc o sută de ani.

Vieța lui de muncă nepregetată, de jertfă curată, de suferințe multe și de statornică însuflețire pentru cauza națională a Românilor ardeleni, și chiar a românismului întreg, va servi timp îndelungat ca o îndrumare luminoasă pentru toți cari simt în sufletul lor îndemnul puternic de a-și închină truda vieții în scopul operii mari de cultură și de educație națională, ce este chemată a îndeplini presa noastră românească.

Născut la 12/24 Maiu 1812 în Jucul-de-jos, G. Barițiu este fiul preotului Ioan Pop-Barițiu, care după terminarea învățăturilor la școalele din Blaj, Cluj și Arad a slujit 60 de ani la altarul Domnului (1809—1869), silindu-se a da cea mai bună creștere numeroșilor săi copii, dintre cari cel mai mare, Gheorghe, eră menit să ajungă o podoabă nu numai a familiei, ci și a neamului întreg.

Gheorghe ne spune despre tatăl său, că eră „un adevărat ardelean, concreșcut cum am zice cu munții și cu văile patriei sale astfel, încât lui îi eră peste puțină ca să-și facă idee de vreo altă patrie, care să se poată asemăna cu Transilvania lui“. Deaceea niodată n'a încuviințat ca vreunul din fiii săi să părăsească țara aceasta. Adeseori le vorbiă cu însuflețire despre Șincai, pe care îl avuse

ca profesor pe vremea când învăță în Blaj, și văzând aplicarea fiilor săi spre învățatură, nu uită a le spune, cât în glumă, cât serios:

„Mă, luați-vă seama, să nu pășiți și voi ca Șincai. Știți voi ce vă ziceă moșul vostru: Nu e bună învățatura multă fără minte și mai multă“.¹⁾

De aceste înțelepte ouvinte bătrânești a ținut seamă Gheorghe Barițiu și cu toate că soarta l-a împins de multeori în situații mai grele, decum au fost pățaniile lui Șincai, din vârsta fragedă a tinerețelor și până la adânci bătrânețe el s'a silit neconținut să-și îmbogățească cu învățăturile folositoare și de multe soiuri mintea multă și ageră, ce i-a dat Dumnezeu.

Dupăce făcù studii eminente la școalele din Trăscău, Blaj și Cluj, dupăce termină și cursurile seminariale și ocupă un an de zile catedra de fizică la liceul din Blaj, Gheorghe Barițiu trecù în 1836 la școala neguțătorilor din Brașov, unde funcționă timp de 9 ani ca profesor și ar fi rămas probabil și mai departe la această catedră, dacă starea slăbuță a sănătății sale nu l-ar fi silit a o părăsi. Însuș ne spune, că de nu s'ar fi lăsat de profesură, l-ar fi costat vieța.

Dar în locul acestei catedre modeste, de unde glasul său de propovăduitor al culturii răsună numai în auzul câtorva zeci de elevi, Barițiu își crease încă dela 1838 altă catedră mai însemnată. Întemeind la începutul acestui an, în tovărășie cu tipograful Ioan Gött, „Foaia literară“ (întitulată mai apoi

¹⁾ „Transilvania“, a. II. (1869), pag. 141.

„Foaia pentru minte, inimă și literatură“), iar cu 2 luni mai târziu „Gazeta de Transilvania“, el a știut să întocmească și să conducă foile acestea cu deosebită iscusință, încât ele au devenit cea mai bună școală de redeșteptare a simțirii și conștiinții naționale nu numai la Români din Ardeal și Țara-Ungurească, ci și la cei din principatele române. În coloanele acestor foi dela Brașov s'au întâlnit aproape toți scriitorii cei mai de seamă ai Românilor, contribuind cu lucrările lor la opera de cultură națională, ce se îndeplinea printr'ânsele de amândouă laturile Carpaților. Deși luptând la început cu multe greutate și dibuind pe cărări neumbrate, Barițiu a reușit curând să dea foilor sale o direcție hotărâtă, îmbrățișând cu egală solitudine interesele Românilor de sub oricare stăpânire și silindu-se a-i îndruma pe toți spre o țință superioară, spre unitatea în simțire și cultură națională.

Barițiu avea încredere nebiruită în puterea de viață și în destoinicia culturală a poporului român. Aceasta îl făcea să privească cu destulă liniște încercările ostile naționalității și limbii române și să răsfrângă cu demnitate atacurile ce se deslănțuiau în diferite rânduri cu furie asupra lor. La 1842, când dieta ardeleană se ocupă cu gândul de a desființa limba și naționalitatea română, Barițiu scria într'un articol¹⁾ („discurs“) că pretextele, cu cari vor să-și motiveze antagoniștii limbii române tendințele lor, sunt, ca Români să poată înainta cu ajutorul limbii maghiare 1) în cultură, 2) la dregătoriile publice și 3) să devină patrioți buni (ca și când n'ar fi...). Examinând aceste chestiuni „sine ira et studio“, Barițiu își pune următoarele întrebări: 1) oare în veacul al XIX-lea și în starea politică a Europei de azi o nație ca cea română se poate stânge și preface în nimic? 2) dacă aceasta s'ar putea oarecând, nimicirea Românilor folosire-ar cuiva? Răspunsul la aceste întrebări îl va putea da oricine, dacă va cunoaște elementele de viață ale Românilor, și anume: 1) numerositatea lor; 2) vârsta vieții lor naționale și cunoștința, că ei au o limbă dulce și cu mult mai ușor

¹⁾ „Români și Maghiarismul“, „Foaia pentru minte“ 1842, Nrii 9—11.

de a se îmbogăți și cultivă decât oricare alta de rangul și starea ei; tot astfel au o literatură „deși pruncă, dar pornită pe cărarea sigură a perfecției“; 3) cel mai puternic zid apărător al naționalității Românilor este biserica, este religia lor orientală, pe care ei numai prin ajutorul limbei lor naționale învață a o cunoaște, încât acela care ar izbi în limbă, n'ar putea să nu izbească și în religie, ... afară de niște fanatici și nebuni, cine va cuteza în veacul al XIX-lea a izbi într'aceasta? 4) tot ca mijloc de apărare și rezistență mai amintește Barițiu și „strânsa comunicație“ cu Români din principate. Pe asupritori îi apostrofează Barițiu în modul următor: „Rogu-vă, judecați înșivă, sila morală sau fizică ce v'ar putea folosi față de acest sănătos popor... Vedeți, domnilor, în loc de a îngreșoasă și a îndepărtă pe Români cu astfel de pretenții, ați face cu mult mai bine, dacă uitând toate spaimele veacurilor trecute ați da mână frățească și ați încheia o prietinie, de care aveți trebuință. Pentru că să știți D-voastră, că Dunărea sau niciodată nu o veți putea stăpâni sau numai în prietinie cu Moldavo-Români și chiar la întâmplarea din urmă iarăș numai sprijiniți de Austria și încurajați de Europa“...

Asupra acestor chestiuni revine Barițiu încă de multeori atât în foile dela Brașov, cât și în foile întemeiate mai târziu și conduse de el în „Transilvania“ și „Observatorul“.

În 1848, când se agită chestiunea unirii Transilvaniei cu Ungaria și eră tot mai vădită tendința de a supune Transilvania și de a o stăpâni în spirit curat unguresc, Barițiu spune¹⁾ că aceasta s'ar putea întâmpla numai în următoarele condiții: 1) dacă nația ungurească ar fi mult mai numeroasă, ca să poată învârstă și încinge pe toate; 2) dacă nu s'ar afla pe cel mai înalt grad al culturai peste tot și mai vărtos în limbă; 3) dacă cele 3 limbi (română, germană și sârbă) n'ar avea nicidecum limbă scrisă, nici o literatură... Însă aceste condiții sunt atât de imposibile ca și refluxul Dunării... Convingerea sa despre superioritatea biruitoare

¹⁾ „Foaia pentru minte“, 1848, Nr. 12.

a culturii o mărturisă Barițiu și atunci, ca și la alte ocazii, în mod clar și precis: „Vieța genetică a popoarelor nicidecum nu mai atârnă dela schimbăturile instituțiilor politice, ci curat numai dela gradul culturii lor spirituale și dela păstrarea limbii lor în cărți, în jurnale, în școală, în biserică, în familie, încât aceea va fi mai văzută și mai respectată, care va ști arăta mai multe produse ale minții și ale spiritului“. Deaceea Barițiu n'a încetat a propaga în toată vieța sa necesitatea unei educațiuni curat românești nu numai prin școală și biserică, ci mai ales în sânul familiei. Adeseori sbiciuește pe Românii, cari îngăduie să pătrundă în sanctuarul familiei lor vreo limbă străină. Indignarea contra acestora îi stoarce într'un rând mărturisirea că de ar avea dânsul feciori câți patriarhul Iacob, nu ar suferi pe nici unul să-i gângăie în limbă străină, ci mai întâi în a mamei sale.

Pe învățători și pe preoți îi îndeamnă a stăru pentru o îmbunătățire a creșterii morale a tinerilor noștri, ca să nu ajungă răsfățați, moleșiți și subjugăți de patimi, ci să iasă din ei buni conducători și apărători ai poporului.¹⁾ Școala trebuie să fie ca o biserică pentru prunci, iar biserica este școală pentru oameni în vârstă. Arhieriei și preoții să-și aducă aminte, că Mântuitorul le-a zis nu numai să boteze, ci și mai vârtos, să învețe... Iar în alt loc²⁾ spune Barițiu, că „înflorirea unui cler apune numai prin lenea lui“; deaceea îndeamnă pe toți Românii la multă învățatură și purtare bună, căci altfel: „Runut res nostrae sola inertia nostra“.

Tot asemenea îndrumă Barițiu neconținut și pe omul din popor, pe neguțătorul, meseriașul și intelectualul român la împlinirea datorințelor față de sine, familie, neam și patrie.

Astfel a ajuns el din profesorul tânăr al școlii neguțătorilor brașoveni un mare povătuitor al tuturor Românilor iubitori de carte și doritori de înaintare, un adevărat educator al mulțimii.

Cătră sfârșitul anului 1846, când Barițiu, simțindu-se bolnav avea de gând să se lase de ziaristică, Aron Florian îl îndemna, să con-

tinue scriindu-i: „toți cei bine gânditori zic fără frică de a greși, că fără Gazeta ta Românii nici în 50 de ani n'ar fi ajuns, unde se află astăzi.“¹⁾

Din această și din alte asemenea mărturisiri se vede, că opera de educator a lui Barițiu începuse a fi prețuită favorabil de contemporani.

În curând însă ea fu întreruptă prin anii de vijelie și sdruncinare politică-socială: 1848—1849, când Barițiu părăsi Ardealul, căutând adăpost în Țara-Românească. Casa lui fu jefuită, tânăra-i soție, cu un copil la piept cu altul de mână, pribegii fără mângăere. Barițiu ajunsese în prinsoarea Muscalilor, cari îi purtaseră de mult aleanul pentru unele articole îndrăznețe din foile sale, fu dus dela Câmpina la Cernăuți și aci aruncat în fiare, de unde scăpă numai prin intervenția familiei Hurmuzaki, ai cărei membrii știură să-l îmbrățișeze cu toată căldura, manifestând și mai târziu frumoase sentimente de prietenie pentru „acel bărbat cunoscut Românilor prin genialele sale sânguințe spre deșteptarea și întărirea spiritului național,“²⁾ cum scrie Doxachi Hurmuzaki într'o epistolă a sa dela începutul anului 1850.

După potolirea revoluției, Barițiu se întoarce iarăș la Brașov și continuă cu redactarea foilor, dar după 2 luni, în 25 Febr. 1850, i se interzice din partea guvernului a mai scoate foile sale, deoarece începuse a publica raportul lui Iancu și ordinului de a sistă publicarea n'a voit să-i dea ascultare. Când reapar foile în toamna anului 1850, ele nu mai au pe Barițiu ca redactor, ci pe blajinul Iacob Murășan. Barițiu a rămas însă și mai departe cel mai neobosit colaborator al foilor, cărora dânsul le-a dat ființă și urmă să le imprime și în viitor pecetea personalității sale de o tenacitate dâră și neînduplecată.

Pe lângă activitatea sa ziaristică și politică, Barițiu își îndreptă atențiunea și asupra unor probleme însemnate ale vieții economice. La 1852 el stăru pentru înființarea unei fabrici de hârtie la Zernești. În scopul acesta călători prin Austria, Germania, Belgia și

¹⁾ „Neamul Românesc“ a. III. Nr. 129.

²⁾ N. Bănescu: Corespondența familiei Hurmuzaki cu Gheorghe Barițiu. Vălenii de Munte 1911, pag. 64.

Franța spre a procura cele de lipsă pentru fabrica al cărei director „a rămas timp de 20 ani, până când întreprinderea a trebuit să capituleze dinaintea teribilei concurențe streine“, cum scrie însuș Barițiu.

Pe timpul încercărilor constituționale dintre anii 1860—1867 și chiar în era dualismului Barițiu avu rol însemnat în politica națională, participând cu însuflețire și cu poavață înțeleaptă la conferențele naționale și la dieta ardeleană din Sibiiu și la senatul imperial din Viena. În autonomia Ardealului vedeă el un scut de apărare și un frumos teren de validitate politică a Românilor ardeleni; de aceea a fost totdeauna un călduros apărător al acestei autonomii, pe care a introdus-o ca postulat politic și în programul nostru național din 1881, după ce luptase timp de 2 decenii, zadarnic, pentru apărarea și salvarea ei. Dacă autonomia Transilvaniei n'a putut fi salvată, și dacă chiar legile favorabile pentru Români, ale dietei ardeleni din 1863—64 au fost mai târziu desființate, Barițiu credea, că aceasta s'a întâmplat și din cauza unor greșeli ale conducătorilor noștri politici, cari „puneau foarte mult pond pe promisiunile Vienei“ și de aceea au accelerat intrarea deputaților ardeleni în senatul imperial din Viena (1863), pe când dânsul stăruia ca deputații ardeleni să intre în senatul imperial numai după ce promisiunile făcute de către Viena atât Transilvaniei, cât și anume națiunii române vor fi regulate în dieta ardeleană „sanctionate de monarh și cuprinse în diploma inaugurală consacrată prin jurământ“.1)

Cu toate acestea a luat și Barițiu parte activă la ședințele senatului imperial din Viena, unde s'a convins și mai mult, că autonomia Transilvaniei nu eră în deajuns asigurată. Față de dieta din Cluj dela 1865, care aveă să înmormânteze autonomia Transilvaniei Barițiu îndemna pe Românii ardeleni să observe tactica pasivității, cum a stăruit și mai târziu pentru pasivitate față de cea din Pesta, după ce încercarea lui și cu memorandumul, pe care l-a prezentat coroanei la sfârșitul anului 1866 Dr. Ioan Rațiu în numele a 1493 de Români ardeleni, a rămas cu totul zadarnic.

1) Cf. Părți alese, III, pag. 160.

Precum pentru alte păreri și fapte ale sale de mai nainte, tot astfel și pentru încercarea aceasta a avut Barițiu să îndure multe atacuri dintre cari desigur mai greu îl vor fi atins acelea, cari veniau din partea Românilor. Eră învinuit, că el „a stricat tot ce a fost solidar la Români“ că „mai bine doriă a fi primul în satul fracțiunii decât al 2-lea în Roma“ și că numai ambiția de a ajunge și el într'un rând cu episcopii Klein, Adamovici, Bob, Moga, Lemeni l-ar fi îndemnat să sfătuiască pe Români a înaintă acel memorandum care nu puteă să aibă nici un rezultat, căci pe când amintiții episcopi se răzîmău pe milioane de Români, Barițiu „numai cu o trupă ca a lui Epaminonda, șezând frumos la Termopilele fabricii dela Zernești a răsbit cu petițiunea până la tron.“) Barițiu firește nu rămâneă dator cu răspunsul la asemenea atacuri, ci răsplăteă uneori cu vorbe foarte aspre și usturătoare ironiile contrarilor săi.

Învinuirile de tradare, cari au bântuit atât de mult vieța noastră publică în anii 1910 până 1911, circulareră și în preajma anului 1865 ca și mai târziu printre Românii ardeleni, dar fără nici un temeiu serios. Despre aceasta s'a convins mai târziu însuș Barițiu și în istoria sa, vorbind de nefericitele desbinări politice, spune apriat, că „n'a fost nici un trădător între Români, ci ei numai cât se aflau desbinați mai ales dela 1865 înainte în două tabere, una de oameni mai fricoși, totdeauna supuși ascultători în credința lor scoasă din scriptură, că toată puterea este dela Dumnezeu, iară alta compusă de oameni cerbicoși, cari pun capul în piept, vor să înnoate și contra torentului și cari n'au crezut niciodată, că puterea feudalilor și a tiranilor ar fi dela Dumnezeu.“)

În zilele bătrânețelor sale Barițiu puteă să se mângăie, că luptele lui pe teren politic și ziaristic i-au asigurat o mare influință asupra Românilor ardeleni și au reușit să-i câștige o mulțime de aderenți, cari aprobau politica pasivității și o urmau deși vedeau, că nu vor ajunge la nici un rezultat cu ajutorul ei. La această reușită va fi contribuit,

1) „Telegraful Român“ 1867, Nr. 8.

2) Cf. Părți alese pag. 436.

între altele, și temperamentul vioiu și mintea ageră a lui Barițiu, care tocmai din aceste motive eră apreciat de contemporani nu numai ca ziarist eminent și ca bărbat de știință, ci și ca om politic. Aron Florian îi laudă „agerimea de duh și tactul rafinat prin experiență”,¹⁾ iar altădată îi zicea într’o scrisoare în glumă „sfredelul dracului”.²⁾

Ca un monument literar al direcției politice propoveduite de Barițiu poate fi considerat memorialul, ce a scris la 1881 din încredințarea conferenței naționale și în care motivează pe larg, cu o serie respectabilă de argumente istorice și politice, singuraticile puncte ale programului nostru național.

*

Stăruințele lui Barițiu pentru înființarea „Asociațiunii”, meritele lui ca secretar și președinte al acestei instituțiuni culturale sunt dintre acelea, cari nu pot fi niciodată trecute cu vederea. Ca redactor al revistei „Transilvania” a îmbogățit literatura noastră istorică cu multe studii și cercetări, năzuind să trezească un interes mai viu pentru istoria națională, a cărei valoare educativă Barițiu o avea totdeauna în vedere și o accentuă cu deosebită stăruință.

„Mulți se plâng — scrie Barițiu la 1873³⁾ — că națiunea dacq-română din imperiu și-ar fi pierdut sau că ar fi în pericol înverderat de a-și pierde firul sau mai rău a se pierde cu totul, a veni în confuziune deplorabilă pe terenul vieții publice, politice-naționale. Lucru prea firesc acesta. Vai de acel om, care când se scoală dimineața, nu mai știe de loc ce a făcut ieri și alaltaieri, ce i s’a întâmplat înainte cu o săptămână, cu o lună. Oameni de aceștia uituci sunt supuși pe toată viața lor la confuziunile cele mai neplăcute, până ce mai pe urmă ajung de răsul și compătimirea celorlalți. Pentru conducătorii și fruntașii celorlalte popoare se reculeg, se orientează mai iute și mai bine decât așa numita inteligență românească; pentru aceasta rămâne păcălită în atâtea cazuri și ocaziuni? Pentru că alții își exercează și memoria și judecata prin istorie

și rămân cu trecutul în nex, în contact neprecurmat, ci noi ducem o viață publică efemeră de Joi până mai apoi, trăim din mână în gură; nu voim să învățăm din trecut, nici a ne prefige un scop chiar, o țintă limpede, un plan anumit și bine precugetat. Și mai crede cineva, că aceasta se poate întâmpla fără ajutorul unei istorii critice... Dar... numai din atâta material, cât avem publicat până acum în limba noastră, în cauza și în interesul națiunii noastre, nu se poate scrie istoria noastră cea mai nouă așa, ca să fie demnă de acest nume, ci se mai cere, ca să adunăm la material cât se poate mai mult și mai bun. Istoria noastră trebuie să ne spună adevărul întreg, întru toată golătatea și, dacă voiți, splendoarea sa, fără ca istoricul să întrebe, dacă acel adevăr place cuiva, sau nu, dacă îl luminează sau îl și arde”.

Iar cu privire la istoria noastră bisericească făcând Barițiu într’o ședință a Academiei Române⁴⁾ următoarele constatări: „Nici o parte a istoriei poporului român din veacurile trecute nu a rămas până astăzi mai puțin cultivată decât este istoria sa bisericească. Avem încercări, avem fragmente din istoria bisericeii, nu dăm însă nicăiri de o lucrare sistematică întreagă, care să se întindă și să curgă precum curge un râu lin peste toată lungă serie a veacurilor, de când se crede că acest popor a primit religionea lui Isus Hristos de a sa. Și-apoi mi-ar plăcea și mie să cunosc pe acel om genial, care să fie în stare a scrie istoria politică, cum și istoria literaturii române, fără ajutorul istoriei ecleziastice. Au fost câteva veacuri, întru care o parte considerabilă a poporului românesc nici nu cunoștea altă viață decât pe cea din familie și pe cea din biserică. Spre a-și conserva biserica așa, precum o moștenise dela protopărinți, el a renunțat veacuri întregi la viața publică-politică”.

Prin mulțimea de documente, ce a publicat nu numai în revista „Transilvania”, pe care o consideră ca „un mic magazin de documente istorice”⁵⁾, ci și în coloanele ziarului politic, „Observatoriul” (1878—1885), Barițiu și-a dat

¹⁾ Cf. „Convorbiri literare”, 1908, Nr. 7, pg. 10.

²⁾ „Neamul Românesc”, an III, Nr. 93.

³⁾ Cf. „Transilvania” VI. pag. 116.

⁴⁾ 1/13 Aprilie 1888. Cf. „Transilvania” din acest an Nrii 11—12 și Părți alese I, pag. 121.

⁵⁾ „Transilvania” 1885, pag. 38.

silința să împlinescă măcar o parte din multe lacune ale istoriografiei românești-ardelene.

Din mai multe părți s'a exprimat dorința, ca însuș Barițiu să scrie istoria națională, a cărei necesitate o accentuase de atâteaori. La sfârșitul anului 1884¹⁾ spunea Barițiu, că s'a decis să mai poarte încă un an de zile peana de ziarist, pentruca cu voia lui D-zeu să împlinescă 50 de ani 'ai activității sale pe acest teren. Tot atunci spunea că mai are înaintea ochilor și alte lipse arzătoare ale publicului nostru, despre cari niciodată nu se poate scrie și vorbi de-ajuns... Sunt chestiuni și ramuri de știință, fără a căror discuțiune și propagare, politica zilei este și rămâne stearpă, neînțeleasă și nefolositoare, dar în anul următor, 1885, în ziua Sf. Apostoli Petru și Pavel, sistând apariția ziarului său „Observatoriul“, își ia rămas bun dela publicul cetitor spunând, că secțiunea istorică i-a încredințat o „misiune pe cât de frumoasă și onorifică, pe atâta de grea și răpitoare de timp; alătura cu aceasta retragerea totală din luptele politice militante este o consecință naturală, imperioasă“.²⁾

După o activitate ziaristică, culturală economică și politică atât de intensivă și îndelungată, Barițiu ar fi fost în drept să ceară pentru bătrânețele sale câțiva ani de liniște și odihnă. Dar el nu eră omul, care să poată odihni în lumea aceasta, unde secerișul e mult și lucrătorii atât de pușini. S'a apucat deci la adânci bătrânețe și în timp de 6 ani de zile a dăruit neamului său cele 3 volume vaste, întitulate: „Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă“. La o istorie sistematică nu se mai putea gândi, fiind „foarte strâmtorat de timp“. Deaceea și-a aranjat lucrarea după sistemul de biografii și monografii, care-i veniă mai cu ușurință, având el de mai nainte astfel de biografii și monografii publicate prin foile sale sau prin „Analele Academiei“.

Valoarea singuraticelor părți din această scriere a lui Barițiu este, în mod firesc, inegală, deoarece autorul n'a avut la dispoziție nici timpul nici mijloacele necesare spre a

adânci deopotrivă toate chestiunile istorice, cari formau obiectul lucrării sale. În întregime însă aceste 3 volume cuprind o comoară întregă de cunoștințe folositoare din diferite domenii ale vieții noastre naționale din trecut. Cele două volume din urmă, în cari Barițiu povestește evenimentele din timpul său, în multe locuri fac impresia unor memorii scrise de o personalitate cu rol însemnat în viața publică. Autorul însuș pare a-și fi dat perfect seama de caracterul personal încâtva al expunerilor sale. Deaceea face, în legătură cu aprecierile sale despre dieta din Sibiiu, următorul apel important către cetitori: „...nu cerem dela cetitoriu ca să ne dea nouă crezământ, dorim numai ca să nu-și pregete a se informa el însuși din izvoarele sus citate și să-și formeze judecata, iară nouă ne rămâne numai ca să-i aplanăm puțin calea și să-i punem unele semne sau așa numite țăruse dintr'un stadiu până la altul, mai vârtos prin producerea de documente și de unele scene caracteristice ale epocii“.

Înainte de a-și închide ochii pe veci, neobositul moșneag Gheorghe Barițiu își încheiă lucrarea sa istorică într'un ton de înălțător optimism tineresc, constatând că în mânia tuturor piedecilor firești sau măestrite, ce s'au pus în calea desvoltării noastre, Românii au realizat totuș progrese însemnate dela 1850 încoace. „Nu-mi veți numi — încheie Barițiu — în sute de ani o singură epocă, întru care poporul român, luat în totalitatea sa, să fie desvoltat atâta putere de viață, un progres atât de uimitor, precum este acesta percurs dela 1850 și mai de aproape dela 1867 încoace. Să ne mărginim însă la partea națiunii române, câtă se află înrădăcinată din străvechime în aceste țeri situate dincoace de munți. Lipsiți prin legile statului de dreptul individualității naționale-politice poporul român s'a retras sub scutul libertăților europene, care apără pe indivizi de asupraea despotismului; retras la altarele bisericilor sale, conștiința sa națională în loc de a se întuneca și a se tâmpi, ea mai vârtos s'a deșteptat și afirmat față cu Europa luminată în măsură, precum mulți din noi nu am fi crezut niciodată. Respinși din luptele politice militante, Românii s'au recules în pu-

¹⁾ „Observatoriul“ 1884, Nr. 100.

²⁾ Ibidem 1885, Nr. 34.

țini ani și fără a renunța un moment la drepturile lor, care se pot confiscă, nu însă a se și pierde, — au știut să-și aleagă o mulțime de ramuri ale activității, fără care chiar de s'ar fi bucurat de autonomie națională și politică oricât de largă, bunăoară precum o avuseră Sașii ori clasa aristocraților, ar fi fost peste putință să înainteze¹⁾

Cu conștiința împăcata, că la toate pro-

gresele acestea a contribuit și el, înmulțind talentul, ce i-a dat Dumnezeu, ca „o slugă bună și credincioasă“ neamului său, — s'a pogorit în mormânt Gheorghe Barițiu, în 2 Maiu 1893.

Vieța lui întregă a fost călăuzita de principiul moral, care fusese și lozinca marelui istoriograf german Ranke: Labor ipse voluptas.

Dr. I. Lușăș.

În drum...

Arare 'n pribegia noastră,
Când calea ni se 'ncrușăză,
Din lamura văpăii moarte,
Eu simt cum reînvie-o rază...

Ne rumenește 'n drum obrazul
Și licărirea ei ne minte,
Iar fulgerul unei clipite
Despic' aducerile-aminte...

Vai, mintea, văduvă bătrână,
Tot mai vrea morții să-și desgroape...
... Și tu-ți întorci grăbită fața,
Să nu-ți văd plânsul din pleoape...

Eu stau învins... — Aud vieța,
Cum mi te fură... cum te cere...
— De ce n'am dreptul de-a te plânge,
Când să te blestem n'am putere?..

Oțmar.

BCU Cluj / University Library Cluj

La moșu Constantin.

(Sfârșit.)

Pe când tata ne arată între sfințit și miezul nopții niște vârfuri de copaci și zise punând mâna pe umărul mamei: „Acolo e Ihești, satul tău, Domnică. Da ce, tu plângi?“ Da mama n'a zis nimic, ci doar a oftat adânc și și-a șters lacrimile cu basmaua; iar tata, posomorându-se se îndreptă spre zidăria cea neagră și cu coperișul spart și grăi:

„Vedeți casa ceea de colo, neagră, singuratică, a fost rateș și amu șede cu obloanele la ea, îi zice „La rateș la sultana“. Am apucat-o și eu pe femeia asta, eră frumoasă atunci, mă însurasem. Eram logofăt la pădure la Iacin Botoșan și stam bine: aveam casă în pădure și mă duceam la rateș la rachi, că eră efin, 20—30 parale ocaua și-mi dădea și pe datorie. Apoi, acolo, eră prăpănăție:

cazaccii de pe graniță, rivizorii din cea parte și cuib ascuns de controbanți, care se aveau bine și cu unii și cu alții din păzitorii graniței, că treceau vite de furat din Moldova în Bucovina și mărfuri din Galiția și Lipsia. Bărbatu-său făcea căraușie, ducea negustori și mărfuri pe la iarmaroace și tăinuiă și hoji... Și rămânea ea acasă, singură și-și făcea de cap cu un vameș dela Bunești. Da eu, cum am spus, nu mă duceam decât după rachi. Nu că-mi eră de dânsa, ca să fi fost cu ea acolo, nu eram nebun, să-mi gădesc cinești ce belea cu slujbașul. Da a pățit-o cu ocărnuirea. De atunci s'au spart toate și hanul s'a închis și vadu s'a părăsit“.

La asta tata își plimbă ochii prin împrejurimi și grăi:

Vedeți voi împrejmuirile astea până departe, cât cuprinzi cu ochii? A fost numai

¹⁾ Părți alese III pag. 494.

pădure, stăpânirea lui Nicolae Canta, veche familie de boeri. Curtea boerească din Horoncenii e și mai veche, casele în care acum sunt grajdurile, au fost case de locuit. Zice, că în ele au stat la masă Mihaiu Vodă, când a venit de a cuprins țara și a alăturat-o la Țara Ungurească și Muntenească, și a fost tot pădure și acum uite, abia câte un pom se mai vede, parcă n'a fost de când e lumea.

Pădurea pe atunci, eră plină de țigani — de al unui Vanghelie, care eră și buhbașa lor, dar, eu, mă aveam mai bine cu dânșii mai bine ca cu neamurile mele. Și asta, nevoia mă făcea, că de eram altfel, nu s'ar fi ales nimic de osul meu.

Se întâmplă, că nu mai aveau parale, nici merinde, atunci veneau la mine. Îi vedeai câte doi-trei țigani negri ca tăciunele lăptoși, cu căciuilile în mâni.

„Logofete Vasile, dă-ne ceva de mâncare, că nu mai avem nimic“.

Eu le dădeam ce aveam: făină, slănină și plecau. Pe urmă furau cai cine ști de unde, se duceau la târg, îi vindeau și veneau de-mi plăteau cinstit și se puneau pe chef până gătau tot. Aduceau vin cu vedrele dela sultana. Da de al meu nu s'atingeau de un păr, ba mult dam drumul toată ziua calului meu, să pască prin pădure și seara mi-l aducea un țigănuș de căpăstru: Poftim, jupâne calul.

Odată, veni chiar buhbașa lor cu un mânzat roib deschis, pintenog la amândouă picioarele și-mi grăi: „Jupâne, ține calu ăsta pentru d-ta. Nu nu trebuie să-mi dai nimic.

— Dar de unde-l ai? i-am zis.

— De unde-l am, îmi răspunde el, nu mai vine să-l ia“.

Dar eu n'am vrut să-mi fac belea capului, să se afle, cine ști cum, și să dăm de bucluc. Și nu l-am primit și am intrat la bănueli, cu vorba: „Nu mai vine să-l ia“ și în adevăr că nu m'am înșelat. Când mai eră o săptămâna până în Sf. Ilie, într'o noapte, cu o lună ca ziua, făceam revizie singur prin pădure, văd așa prin mijlocul ei o lumină roșietică. Mă îndreptai într'acolo. Când ajunsei, văd că deodată să ridică o sută de inși cu ciomegile în mâni. Erau țigani. Le strigai, se vede că-mi cunoscură glasul, că se așezară fiecare la locul lui.

Erau pregătiți să plece la iarmaroc la Făl-ticeni, că atunci să întruhipă de Sf. Ilie.

Eu îi lăsa și plecai înainte, cu calul la pas, făcându-mi o țigară și trasei un chibrit să mi-o aprind. La lumina galbenă și scilpitoare a chibritului zării un om lungit jos lângă un tufiș. Când mă uit mai bine la el, ce să vezi, eră cu beregata tăiată și căscată cât o oală. Am încălecat și am fugit cât am putut: mă tot uitam înapoi și tot îmi părea că se ia după mine.

Atunci, mi-am adus aminte de vorbele buhbașei: „De amu nu mai vine după el“, și mi-am zis că nenorocitul nu-i decât stăpânul mânzatului și m'a pus pe gânduri: „Măi când dracul oi scăpa eu de ăștia“.

Dar se vede că Dumnezeu îmi purtă de grijă, că într'o seară numai ce văd pe niște țigani cu niște buccelle în spate, la mine.

„Jupâne, ne prind, zise unul din ei, să lăsăm lucrurile astea la d-ta.

— Da cum se poate una ca asta. Nu primesc. Voi vă ascundeți în toate scorburile, iar eu rămân. Duceți-vă unde știți. Că cât e pădurea de mare nu aveți loc?

— Să mergem la Sultana“, sări unul din ei. „Acolo mai ușor“, le zic eu, doar i-oi vedea urniți.

Și țiganii umflând buccellele plecară.

Dar nu mult, așa cam pe la miezul nopții, numai ce aud niște clopote: balangă balangă. Tocmai mă culcasem. Din ce în ce, sgomotul se apropia. Eu o băgasem pe măneca și-mi zisei:

„De acum, s'a sfârșit cu mine: O fi vreo poteră. Vine să mă calce. O fi aflat că păsuesc hoți“. Și nu m'am înșelat: sgomotul se oprî tocmai la poarta mea.

Eu aveam niște pistoale și un iatagan de cele turcești.

Am luat pistoalele și le-am întins spre fereastră: „Dacă o fi ceva hoți prefăcuți, trag fără milă“.

Auz, că mă strigă pe nume — pasemi-te ei m'au văzut cu pistoalele întinse. „Vasile! Vasile! să nu tragi, că nu suntem hoți; suntem oameni de treabă“.

Auzind, că mă strigă pe nume, am tras zăvorul dela ușe și am eșit afară, dar tot cu pistoalele întinse.

„Cine-i?“ întreb eu.

„Pomojnicul“, mi se răspunse.

Eră în adevăr pomojnicul Plășei, cuconu Iancu Telenzescu, cu vătăjei și dorobanți.

Le scosei o pătură din casă, o întinsei pe iarbă și trimisei un pădurar să aducă o leacă de apă rece dela fântână.

Aveă obiceiul să vie câteodată pe la mine, că ne cunoșteam de mici. Tată-său eră din Liteni dela noi, și ca de obicei îmi ceru ceva de ale mâncării. Eu le-am dat: slănină, niște ouă fierte, și un puiu fript ce-mi rămăsese de cu ziuă.

Ei veniseră acum chiar pentru țigani, să vadă dacă nu-i găzduesc, că după ce au mâncat bine mă luară la descusut așa pe dedeaparte.

„Măi Vasile, nu cumva fac niște țigani coveți și linguri pe la voi prin pădure?“

— Nu știu, cucoane Iancule“, îi răspund eu, „va fi, nu zic ba, că de, pădurea e mare de unde știu eu unde or fi băgați.

— Măi, spune, măi, că nu-ți facem nimic. Uite, dacă-ți este frică de ei, și dacă îi spune, îți dau un străjer să te păzească cât îi stă tu pe aicia.

— Nu știu“, le-am răspuns, „ce să zic dacă nu știu. Adecă, dacă aș ști eu ceva i-aș lăsa eu așa. Pădurari eu n'am? Și dacă ar fi văzut ei nu mi-ar fi spus?“

— N'am văzut“, îi zic eu, „pe aici n'avem lingurari; poate mai spre Baia, încolo, da aicia nu“.

Văzând ei, că nu pot scoate nimic dela mine au mai stat ce au mai stat, au șoptit nu știu ce, s'au suit în trăsură și au plecat spre Sultana. Abia a eșit pomojnicul și țigani toți, eșiți ca din pământ și la mine.

„Să trăiești logofete, să-ți dea Dumnezeu sănătate, că nu ne-ai spus că eram reci, că îi scapă o vorbă.

— Da unde erați?“ îi întrebai.

„Pe sub gard, jupâne, tupilați și ascultam ne spui ori ba.

— Da cu lucrurile ce ați făcut?“ îi întreb eu.

„Le-am suit la Sultana în pod“, răspunse unul din ei. „Acum ne ducem să vedem ce e pe acolo.

— Da de unde aveți voi lucrurile cele ce aveți în bucele?“

— Da, de unde să le avem, jupâne“, rosti un alt țigan. „D-ta nu știi feleșagul nostru“.

Și țigani o luară într'acolo. Și am văzut la han, ușa deschizându-se, ferestrele luminându-se; iar așa când să lumine de ziuă pomojnicul sul în trăsură cu mâinile legate la spate pe Sultana.

De atunci stăpânirea a început o adevărată goană prin păduri după țigani, iar boerul căută să-i poată prinde mai repede, a poruncit parchete de lemne, așa că pădurea tot ră-rindu-se țigani parte au fost prinși, parte risipiți. Totuș din când în când mai veneau câte unu pe la mine flămând prăpădit. Când într'o Sâmbătă seara, veneam dela târg dela Suceava cu căruța cu târgueli: făină de păpușoiu, de grâu, lucruri de ale mâncării și cu un tovarăș, chir Iane, omul lui Iaciu.

Eră cam pe toamnă, pe după Sf. Paraschiva, frunzele fagilor și frasinilor galbene și ostentite așterneau pământul ca cu o cergă cu flori galbene și roșii. Da eră cald și Chir pusese o manta mare de suman în căruță.

Când acasă nu-i mantauă. Chir Iane mă întrebă:

„Măi, Vasile, n'ai luat tu mantaua din căruță?“

— Nu, jupâne, n'am luat-o eu.

— Ei atunci, zise el, lasă că prind eu pe hoț. Da când mergi iar la târg, să mă iai și pe mine“.

Și la vreo două săptămâni, tot așa într'o Sâmbătă seara, veneam dela Suceava cu chir Iane în căruță și cu o altă manta, a căru mânăcă spânzură pe codărlă. Dar prin locul pe unde pierise cea dintâi, iese un țigan mare și lătos, și da să fure mantaua.

Da chir Iane, repede scoate pistolul și bang! răsună o bubuitură și țiganul se prăbuși ca trăsmit, mort pe loc.

„Ce ai făcut, chir Iane? Am dat de belea acum.“

— Taci din gură, chir Vasile, că de acum nu mai fură hoțul ăsta“.

A doua zi au început cercetările: de unde e țiganul; cine l-a omorât; dacă îl cunoaște cineva.

Dar nu s'a ivit nimenea să dea vreo lămurire. Ceeace m'a făcut să cred că acela a fost cea din urmă rămășiță de țigan prin

pădure, ori de mai erau, s'or fi ascuns, că de atunci n'am mai văzut țigan prin codru necum pe la mine. Și de atunci, și hanul a rămas așa părăsit. Conița n'a mai vrut să-l mai dea în arândă și par'că a fost de blăstem, nici ceice au venit după el și azi iată-l șede ca un adormit cu obloanele închise locuit doar de draci și deș oareci și broaște.

Și acum să mergem că e târziu și ne așteaptă oamenii. Acum trebuia să ne întoarcem tot pe drumușorul cela. O luarăm mai încet, să nu-și ia roibul vânt; dar roibul iute din firea lui tot își mai luă sbor la vale, de mai-mai să ne dea de-a berbeleacul.

Când ajunserăm în vale, la drum bun, tata eră galben ca ceara de frică că ne-om răsturnă.

Acasă, găsirăm pe toți adunați pe moșu Andrei, pe lelica Marița, pe dealde Irimie; iar masa pusă sub niște sălcii din marginea părăului.

Apoi, lasă, ce bine au petrecut ei în ziua ceea, au murit unu câte unul și n'au uitat; iar eu cu frate-meu Mihail și cu verii și vara mea, ne-am făcut de urît cu jocurile: de-a ascunsele, de-a paiul, de-a baba oarba; baremi de-a ascunsele am pățit-o rău, venise rândul vărului Ion să amijească, și noi ne-am ascuns care încotro. Mie și vărului Toader ce mi-a venit să mă ascund în cotețul găinilor și ne-am umplut de păduchi de găină: mă rog, și pe gene mi se lipise. Eu de rușine n'am zis nimic și-o început să mă mânânce, am prins și eu a mă scărpină. Și de ce mă scărpinam, de ce mă mânca mai al dracului, eu nu știam de ce, că dihăniile îs mici ca

niște vârfuri de ac. Și m'am dus la mama de i-am arătat. Când a văzut și a pus mâinile în cap:

„Ce-ai făcut, drace, îi dă ea scuturându-mă unde te-ai umplut de podoabă de găină“.

Eu tăceam ca pământul. Dar fratele meu Mihai, a și sărit:

„Mamă, s'a ascuns în cotețul găinilor“.

Noroc de mătușa Irina, că mi-a adus o cămașă și o păreche de izmene de a lui Ion, și de mama că m'a uns cu gaz pe cap și pe sprâncene, că muream de mâncărime, dar lasă și palma ce am căpătat peste spate dela mama, plesneă spinarea mea ca și cum ai izbî o haină de un stâlp să iasă colbul.

Dar nici vărului Toader nu i-a mers mai prost. Încaltea pe el l-a băgat în cameră și l-a bătut.

În sfârșit spre seară am plecat.

Moșu Constantin și Andrei și ceilalți ziceau să mai rămânem până a doua zi; însă cum, a doua zi, aveam școală, mama a stăruit să mergem și am plecat.

*

Deatunci îs ani, și toate par'că n'ar fi fost și nimene nu pomenește c'ar fi fost decât eu, care știu, și mai trăesc din toți. Și acum îs uluit, par'c'am fost într'un palat, din care uităm c'ar fi perit lucrurile, apoi vremea, încetul cu încetul, c'ar fi luat câte un stâlp, câte o cărămidă, i-au surpat temelii, vremea a acoperit și dărâmurile și n'a rămas decât un loc buruenos pe care suflă vântul și pe care mă plimb ca o umbră chemând sufletele și plângând trecutul.

I. Dragoslav.

Te dă...

Ursita unei zodii rele
Din nou în cale mi te poartă,
Tu moarta visurilor mele,
Frumoasa mea iubire moartă.

Te dă cu soarele ce-apune
Ș'adormi în veșnică făcere...
Tu ce m'ai frânt la 'ngropăciune,
M'ai omorî la înviere...

O. G.

August Strindberg.

A murit la Stockholm, în vârstă de 63 ani, scriitorul genial August Strindberg, cel mai original și cel mai sincer din zilele noastre.

În opera lui satirică, violentă, brutală, când și când anarhică, vorbește mulțimea doborâtă de munca grea, asuprită de cei puternici și ipocriți, distrusă de boli și de mizerie.

După o epocă în care nu s'au auzit decât cântece de preamărire a trecutului, în care nu s'au scris decât opere dulcelege ce zugrăveau oameni cu toate calitățile dar cari nu prea existau, eră foarte natural să apară un scriitor care să se revolte împotriva acestei stări de lucruri.

Mulți au învinuit pe Strindberg că a căutat să arete numai părțile rele ale sufletului omnesc. Mediul din care își luă el subiectele avea poate mai multe părți rele pe cari nimeni n'avea curajul să le arete. Oare nu s'au găsit și la noi destui cari să bage vină puternicei opere de îndreptare a lui Agârbiceanu precum că în ea ni se înfățișează, mai cu osebite, suflete diforme?

Credem că, de multe ori, prețuește mai mult, din punct de vedere educativ, o operă literară care ne arată moravurile rele ale unei societăți, decât una care ar polei tot ce-i putred în această societate. Firește că prin aceasta nu înțelegem că am dori numai opere literare cum dă d. ex. Englezul Thomas Hardy, care descrie instinctele animalice ale omului cu multă brutalitate, dar cu puțină artă. Strindberg a fost un „naturalist“ care însă n'a sacrificat poezia pentru reușita temei pe care o susține, cum fac cei mai mulți din scriitorii aparținând acestui curent.

El e din aceeași familie ca Rousseau, Darwin, Nietzsche, Shaw și chiar Ibsen.

Opera lui are multă asemănare cu aceea a lui Rousseau și Nietzsche mai ales. Ca și filozoful elvețian, el e un revoltat, un raționalist inconsecvent, un dușman al felului de viață și al organizației sociale de azi și, ca și acesta, fugi, în ultimul timp de lume. Odată, m'a invitat la dânsul la orele 4 de dimineață, pentru ca apoi să facem împreună obișnuita-i preumblare prin Stockholmul adormit.

Ca și Nietzsche, el nu crede în iubire și știe să motiveze poate mai bine ca acesta, opiniile sale. S'a spus de atâtea ori și pe nedrept că Strindberg a fost dușmanul femeii.

A. Strindberg (caricatură).

El n'a făcut decât să se ridice împotriva prea marelui încredere în dragostea acestora. Firește că nu poate fi nimic mai dureros pentru un tânăr care iubește pentru întâia oară decât să vadă cum descrie Strindberg iubirea în „Însurat“ (Giftas). Aceasta se datorește poate și faptului că Strindberg a fost nefericit în căsătorie.

Suferințele și lipsurile copilăriei sale, Strindberg le-a descins în Tjenstegvinausson (Feciorul servitoarei) Camera Roșie (Röda rumet) e un capod'operă, în care se înfățișează viața boemilor artiști din Stockholm, în legătură cu societatea indiferentă și ipocrită în care trăim.

Academia îi premiase, câțiva ani înainte, o tragedie în versuri „Hermiona“, dar Teatrul suedez îi refuzase pe Măster Olof, care se jucă numai după ce Strindberg se făcuse cunoscut cu romanul „Camera roșie“, Măster Olof îmbracă în haina reformei religioase din vremea lui Olaus Petri (eroul piesei), idei și credințe moderne. E poate cea mai puternică din dramele istorice ale

lui Strindberg. Urmează apoi piesele de teatru Gustav Wasa, „Sista rydare“ (Ultimul cavalier) etc., toate drame istorice.

„Fröken Iulia“ (D-șoara Iulia) piesă socială; e naturalistă și destul de puternică.

Fadreu (Tatăl) e superioară celei dintâi și ea a avut răsunet și în Franța. Zola i-a scris o prefață. „Camarazii“, „Creditorii“ etc. sunt pline de accente de revoltă, cum sunt acestea: (Camarazii) „moral, liberal, conservator, bun, milos, iubire sunt mofturi, mofturi, mofturi!“

Comedia „Călătoria lui Lico-Per“ e cea mai senină și mai reușită din comediile sale.

Minunate sunt piesele romantice cu subiecte luate din vechile „Saga“ cum sunt „Svanevith“, „En saga“, „En dröm“.

Legende, Înfațișări de flori și

dobitoace și Ode și aventuri suedeze sunt cele mai luminoase și mai senine bucăți literare din toată opera lui Strindberg. Ele sunt și cele mai cetite în Nord. „Insularii din Hemsö“, apoi „Steagurile negre“, „Confesiunile unui nebun“ arată pe Strindberg în altă lumină: un revoltat care nu mai cunoaște măsură, un naturalist prea brutal.

„Cartea albastră“ (En blå bok) publicată în ultimul timp conține un fel de confesiuni. E plină de misticism svedenbergian și de tot felul de speculații filozofice.

Opera lui Strindberg e vastă, inegală puternică, originală, anarhică, dar plină de sinceritate.

E astfel pentru că e opera unui geniu prea puternic și prea nedisciplinat.

D. N. Ciotori.

Doine.

1.

Cin' i-a zis dorului, dor,
Pare c'a fost ghicitor.
O fi fost înstrăinat
Cel care l-a botezat
Ori de lume ne 'nșeles,
Ca spicul cel necules
Ce rămâne pe mohor
Nestrâns de secerător.

2.

Cine nu știe ce-i jale
Merge pe deal ca pe vale
Nu pricepe că-i pe cale
Jalea-i cântec fără glas
Ce 'n inimă ți-a rămas
Să te mustre când ești treaz,
Jalea-i frunză, jalea-i floare
Crește 'n prag la cine moare.

3.

Jelui-m'aș jelui
Soarelui din ziori de zi
Că n'am pe cine iubi.
Lunei nouă pe 'nsărate
Ori stelelor răsfirate,
Dacă n'ar fi depărtate.
Jelui-m'oi la pământ
El mă știe cine sunt.

Marla Cunțan.

Cântec.

Mă 'ntrebi: De ce ești trist așa,
Și ochii ți-s umbrăți de jale,
Când eu de astăzi sunt a ta,
O roabă a dorinții tale?

O, jalea asta mi-a rămas
Ca un blăstăm din vremi păgâne,
În sărutarea ta de azi
Eu simt trădarea ta de mâne.

Catullus.

Povestea unei vieți.

Roman de I. Agârbiceanu.

(Urmare.)

Preoți ca părintele din Păltiniș mai erau cinci ori șase, în cercul acela electoral. Ei toți n'au mai curmat din alergări în zilele următoare.

Vești tot mai rele le sosiau. Organele administrației, după îndemnul întâi, veniră cu amenințări pentru toți alegătorii, cari într-o formă sau alta atârnavă cât de cât, de cei mari. Oamenii partidei contrare năpădiră satele, se ținură chiar mai multe adunări de popor la care luă parte candidatul guvernului. Pe unele locuri oamenii mergeau de curiositate să-i asculte pe oratori. Alții mergeau temându-se să nu se strice cu notarii, cu alți slujbași. Trăsurile pompoase purtau din sat în sat o mare suită de domni în urma candidatului. Desprindeau în curțile notarilor, într'un stâlp al porții înțepeneau steagul tricolor, apoi într-o crăsmă, sau sub cerul liber țineau întrunirea. Oamenii se mirau de dragostea ce i-a cuprins așa deodată pe domni pentru ei. Ascultau laudele, promisiunile, însă rar eră vreun glas care să strige „să trăiască”. Țăranii erau neîncrezători.

La munca mai intensivă pentru organizare, care s'a început și din partea noastră, cu cât se apropia ziua alegerii țărani deveniau tot mai hotărâți. Ion Florea și alți tineri ca el avură destulă zdroabă și nesfârșite alergări. Totuși munca lor și mai ales adunările populare cari se ținură, ajutară foarte mult, pe lângă munca frunțășilor de pe sate, ca oamenii să se hotărască într-o parte sau într-alta.

După astfel de adunări mulți vorbeau cu însuflețire de Vasile Grecu. Alții iarăși se strecurau tăcuți din mulțime și se duceau, oboșiți par'că, la vetrele lor.

În Păltiniș nu se putu ține adunarea Sâmbăta. Se amână pe Joia din săptămâna următoare. Greutățile drumurilor, alte sate neprevăzute în program, eșiră în calea advocatului Vasile Grecu. Părintele Ion Albu primi avisul despre amânare numai seara târziu, Vineri. Trebu numai decăt să înștiințeze vreo șase sate vecine, să nu vină oamenii înzadar. El trimise îndată după Dan Bârsan.

Peștele plecă în puterea nopții, pe-un roib al popii, și până în zori cutrierase toate satele acelea.

Când bătă la fereastra părintelui Andrei din Vălișoara, acela se trezi numaidecăt și întrebă, c'o voce adâncă:

„Cine-i acolo?”

— Dan Bârsan din Păltiniș. Peștele, părinte Andrei“. Glasul se apropia de geam.

„Da ce-i la voi în Păltiniș? Arde?”

— S'a amânat adunarea de mâne pe Joia viitoare, părinte Andrei.

— Bine-a făcut“, zise părintele cu mulțumire, deschizând fereastra.

„Și te roagă părintele nost să înștiințezi pe oameni să nu vină înzadar.

— Ei, comedie, cum să-i înștiințez acum noaptea?”

— Vei află dumniata cum“, răspunse Dan, dând pinteni roibului.

Însă în ziua următoare mai mulți Vălișoreni venire în Păltiniș să audă cuvântările domnilor. Ei auziră, așa din întâmplare despre ținerea acelei adunări, căci părintele Andrei își uitase, să le spună.

Cu toată teama părintelui Ion Albu, că adunarea, amânată odată, nu va mai reuși mulțamitor, adunarea din Păltiniș fū una din cele mai bine cercetate. Veniră chiar și Vălișoreni în număr foarte mare, deși părintele Andrei nu le-a suflat nici o vorbă legănată. Veni, mai pe sfârșite, chiar părintele Andrei, dupăce băgă de seamă că satul îi rămăsese aproape gol de bărbați.

Eră o zi de April luminoasă, cu cerul înalt de-un albastru dulce. Bătuseră câteva zile mai înainte vânturi căduțe dela miazăzi, drumurile desfundate se mai întăriră, pe de margini sclipeau cărări netede, pielose. Pe cele trei căi ce se întâlneau în Păltiniș țărani veniau necontenit, cu traista în spate, cu bătele în mână. Purtau căciuli negre, rotate. Printre ei se vedeă din când în când vreo barbă de popă, vreun alt intelectual de-al satelor. Dar lumea se grăbiă în Păltiniș nu numai pe cele trei căi. De după colnice, de pe cutare cărare ascunse în pădurile bătrâne, izvorau mereu, câte doi, câte patru, pâlcuri mai mici. Întâi înnegreau în zare, apoi se vedeau tot mai aproape.

„Mai vin!”

— Iacă mai vin!“ ziceau Păltinișenii mulțumiți, simțind un fel de mândrie în suflet.

Jos în sat, în grădina Faurului, unde eră ridicată tribuna pentru oratori, ceata oamenilor se tot lărgea, se tot îndesă. Un murmur slab se ridică deasupra capetelor. Țăranii vorbeau potolit. Unii își luară merindea din traiste și începură să îmbuce, rar, osteniți par'că. Alții se lăsau încet pe pajiștea ce înverziă. Îi atrăgea par'că mirosul de verdeață, de pământ proaspăt, mirosul primăverii care umple c'o moleșire plăcută sufletul și trupul. Soarele, abia acum născut, își tremură, își schimbă necontenit valurile fine de argint

orbitor. El scăpăta puțin din înălțimi, când deodată în pădurile de pe culmi se auziră, clocotind până în depărtări, trei bubuituri de treasc. Fumul se împrăștiă pe coasta Cornului.

„Aia de-acolo le-au dat foc“, se auzi din mulțime, și unii arătau cu mâna trei bărbați cari se coborau de pe coasta Cornului.

„Vin. Iată că se văd trăsuri“, se auziră iarăși glasuri.

Fețele se întoarseră spre apus. Într'adevăr se vedea înegrind un șir de trăsuri.

„Vin mulți.

— Las' că-i bine!“ Și pe fețele oamenilor se vedeau zâmbete. Cu cât se apropia șirul de trăsuri, ei cercau să cunoască pe cei cari veniau. Și, de ici, de colo, se auzia mereu:

„Advocatul Grecu.

— Aia?

— Da.

— Vine și domnul Chirca. Aia care șade lângă candidat.

— Iată și părintele protopop!

— Și popa din Brădeni.

— Iată domnul Vasilie Ursu“.

Când trăsurile se opriră înaintea caselor parohiale, din mulțime isbucni, neporuncit de nime, un puternic, un înfiorător strigăt: „să trăiască“.

„Au să între întâi la părintele“, ziceau unii.

„Da, au să între“.

Massa mare de sumane, de căciuli, începă să se miște. Voiau să vadă dacă vin domnii cei străini, ori intră la părintele. Pe drum, în jur prin grădina Faurului înnegreau uniformele jandarmilor. Baionetele înfipte pe puști, când ei se întorceau, când își schimbau pasul, străluceau albe în soare. Ei se plimbau reci, indiferenți.

„Vin aici. Iată-i că vin! Se auzi din mulțime.“

Și într'adevăr străinii văzând atâta lume nu mai intrară la părintele, ci venira la adunare. De-o parte și de alta mulțimea se dete îndărăpt, căciulile aici se apropiară mai tare deolaltă. Pe drumul larg deschis, trecu Vasile Grecu și suita ce-l însoția.

Prezident al adunării fu aclamat părintele protopop Guran. Notari ai adunării părintele Ion Albu și Dr. Ion Florea.

Protopopul Guran, netezându-și barba lungă, puternică, se ridică și începă să-și spună cuvântul de deschidere. Avea un glas sonor care răsună departe, făcând să-i fie înțeles fiecare cuvânt. Înaintea lui, în jur, o mare de frunți neclintite. Oamenii ascultau ca în biserică. Dumnealui tâlcui scopul acestei adunări și necesitatea de-a se grupă cu toții în jurul candidatului nostru. „Dar cuvântul preastimatului și mult iubitului nostru candidat Dr. Vasile Grecu, ca să vă desfășure însuș programul său de luptă“, sfârși părintele pro-

topop. Mulțimea nu mai conțeni din „Vivat“, „să trăiască“ până ce avocatul Vasile Grecu urcă tribuna.

Vasile Grecu, ca de obicei, vorbi potolit. El desvălă în amănunte programul partidului național, arătând imensa însemnătate a fiecărui punct din el. Vorbirea finu mult. Numai din când în când vocea lui se ridică, temură de emoțiune, apoi se coboră iarăși în matca ei de liniște. Oamenii îl ascultară cu foarte mare atențiune. Știau dela început, cum cei mai mulți îl cunoșteau, că fiecare cuvânt al omului acestuia înseamnă ceva. Ovațiile isbucneau foarte des, se repetau îndelungat, și cei mai mulți pricepură în întregime ce spunea avocatul Grecu. El vorbiă într'o limbă ușoară, poporală.

Dupăce dumnealui isprăvise, dupăce ovațiile se potoliră, mulți rămaseră cu o tisteță adâncă în suflet. Își ziceau: „Drept are omul acesta“. Și pe-o clipă mulți parcă pătrunseră în taina drepturilor unui popor.

După alți doi oratori, se ridică Ion Florea. El voiă să mulțumească poporului pentru frumoasa primire ce li-a făcut, pentru marele număr în care s'au prezentat. Însă dupăce le mulțumi abiă în câteva cuvinte el se simți răpit deodată de-o caldă însuflețire, și oprindu-se la două puncte din programul național, la dreptul limbii și la egala îndreptățire, începă să vorbească cu patimă. Ochii lui scânteiau, vocea lui vibra, îmbrățișă parcă pe toți cei de față. Abiă acum începă să cadă tristeța ce le-o lăsă în suflete cuvântarea potolită a lui Grecu. Oamenii simțiau, sub farmecul vorbirii lui Florea, că cecece spuse Grecu se poate și câștigă. Și, însuflețirea lor creștea neconținut.

De două ori își finu de datorință reprezentantul statului să-l îndrume pe Ion Florea la ordine. Dintre jandarmii cari se plimbau, unii se opriseră și priviau bănuitori la tânărul care vorbiă.

Când sfârși Ion Florea chiar și domnul Vasile Grecu îi strânse îndelungat, cu multă căldură mâna. Și își zicea: „N'ar fi rău să-l am de ginere. Mărioara mea ar avea un soț foarte scump“.

Dupăce prezidentul mulțumi tuturor, adunarea se sfârși. Oamenii se împrăștiară îndată în cea mai deplină ordine. Erau ceasurile trei, și mulți aveau drum îndelungat până acasă.

„Eu aș zice o vorbă, părinte, să nu fie cu supărare. N'ar fi mai bine să-l avem pe d-l Florea deputat? Întrebă încă în seara aceea Dan Bârsan pe Ion Albu.

— Nu se poate, Dane. E om scump, dar are să-i vină rândul mai târziu.

— Păcat“, zise Peștele cu tristeță. „Pentru

ăsta, eu aş sări şi în foc". Dar nu toate adunările, în cari îşi desvăli Vasile Grecu programul, fură aşa de reuşite. În multe sate veni public puţin. Oamenii erau nepăsători

în faţă cu intelectualii. O sfială, mai mult o răceală se putea cunoaşte din feţe, din vorbe, din purtări, din cum aclamau pe oratori.

(Va urmă.)

Cronici.

Însemnări.

Pentru adevăr. Ni se atrage atenţia asupra unor rânduri din „Revista teologică”, în cari d-l N. B. susţine că aş fi luat cândva o „atitudine ostilă faţă de religiune”, apărând pe „vechiul popă românesc”. Subsemnatul, din nenorocire, am îndurat destule injurături cu oarecare seninătate neutră ca să mai încerc astăzi a-mi mai prinde mintea cu toţi autorii de epistolii indigeste. Deaceea pentru lămurirea adevărului şi pentru a se vedea că nu e nici o deosebire între părerile mele de odinioară şi cele exprimate deunăzi în articolul „Starea preoţimii noastre”, — reproduc următorul pasaj scris acum cinci ani în articolul: „Chemarea preoţimii noastre”, când am avut imprudenţa de-a sta de vorbă cu d-l N. B. Din el se va putea vedea întrucât constatările făcute atunci sunt juste sau ba.

„Să judecăm lucrurile după înfăţişarea lor reală. În cutare sat de sub munte se alege un preot. Satul acesta e ca toate satele noastre: un sat de oameni necăjiţi. Țăranii sunt chinuţi de notarul ovreiu şi îndatorăţi băneşte până în gât la un arendaş străin al unei moşii nemeşeşti. Ce văd aceşti țăranii, lipsiţi de sfat şi ajutor, în nou alesul lor preot? Ce aşteaptă dela el? Interpretări de dogme sau de canoane desigur că nu. Ei sunt creştini buni, în sufletul lor trăeşte fiorul credinţei de veacuri. Dar sunt oameni chinuţi de străini, despoiaţi şi furaţi şi traşi pe sfoară de tot soiul de păcătoşi. Sunt fricoşi şi slăbănogi, pentru că nu ştiu până unde merg hotarele drepturilor lor. Sunt săraci şi inapoiăţi, pentru că pământul străbun nu mai îndestuleşte atâtea guri. Ei văd în preotul lor un îndrumător pentru acoperirea acestor lipsuri. Şi acest preot nou ales, dacă pe lângă durerea unui suflet cinstit va avea şi înţelegerea deplină a chemării sale, desigur că nu va rămâne numai la cântarea liturghiei de Duminecă şi la citaniile dela morţi, ci va căuta o lecuire a durerilor zilnice de cari se prăpădeşte satul lui. Va da sfaturi de economie practică, va înfiripă cutare însoşire de plugari, ca să scape pe țăranii din ghiara arendaşului, va strivi cu cunoştinţa drepturilor cetăţeneşti tâlcul mincinos al legilor din cari se îngraşă acel notar, va căuta, deci, să fie un vrednic muncitor al neamului său care, pentru asigurarea existenţei sale româneşti, trebuie să câştige o întărire culturală şi economică. Dacă preotul nou ales nu va împlini aceste ci, dimpotrivă, va incuia

poarta înaintea țăranilor chinuţi şi nu va alerga în ajutorul lor, pentru că în acest timp să se aşeze cu coatele pe masă şi să cetească din cărţi nemţeşti excursiunile turmentate ale cutărui docent privat dela vreo universitate de provincie, în jurul vreunui sinod mai mult sau mai puţin ecumenic, acel preot să-şi ia cutărul cu cărţile nemţeşti în spate şi să plece, în ştirea Domnului, la mănăstire, ori ce-i pasă satului unde. Acolo să vie altul, care nu ştie măcar o boabă nemţeşte, pe care nu-l taie capul să se avânte la gimnastica echilibricească dogmatică, ci îşi dă seama de multele nevoi reale ale bieţilor lui parochieni.

La ce rezultate duce o creştere preoţească, care nu ţine seama de legătura preoţimii cu poporul, putem vedea în acea nenorocită Bucovină, cu preoţii ei funcţionarizaţi, cu poporul ei amărît în suflet. Şi doar preoţimea de acolo se creşte la o facultate teologică, al cărei import de erudiţie dogmatică şi canonică a trezit şi la noi năzuinţe similare. Unde e astăzi mai mult sbucium, mai multă amărăciune, mai multă desbinare, ca în biata Bucovină? Unde e țăranul mai lipsit de povaţă ca acolo? Pentru că această învăţată preoţime nu clădeşte pe temeiul atribuţiilor sale istorice şi pentru că educaţia de care s'a împărtaşit a fărâmat puntea care duce la sufletul țăranului.

La noi, aici în ţara asta, acel povăţuitor practic al credincioşilor, săi, care e înfăţişat în Popa Tanda din povestirea minunată a d-lui Slavici, va rămâne încă multă vreme prototipul chemării preoţeşti”. (O. G.)

✻

Un suflet discret. Un gest de discreţie neobişnuită în lumea dela noi pune într-o nouă lumină simpatică sufletul distins al mecenatului Vasile Stroescu. Zilele trecute generosul nostru binefăcător a fost la Buda-pesta şi a luat parte la serbările jubilarie ale societăţii „Petru Maior”. Nimeni însă n'a putut descoperi prezenţa marinimosului bărbat, care dintr'un colţisor modest a privit întreaga desfăşurare a jubileului. Din ungherul lui a judecat cele văzute, s'a tras frumuşel la o parte în faţa „ilustrităţilor” prezente şi, după plecare, a trimis, pe seama societăţii, douăsprezece mii de coroane, însoţite de cuvinte calde, îndrumate de dragoste nefăţărită şi simplă... Tot aşa şi anul trecut, când a petrecut câteva zile în Sibiiul nostru, unde a văzut totul, fără ca cineva să fi putut bănui măcar că nepretenţiosul călător „Vasile Vasilevici din Lemberg”, cum se înscriesese la hotel, e legendarul binefăcător al unui neam... Când cineva l-a întrebat odată, de ce nu dă prilej lumii dela noi

să-i mulțumească pentru nenumăratele daruri, de ce nu vine pe aici să-l vadă ai noștri, domnul Stroescu a zămbit cu bunăvoință: „Eu mă feresc... Toată vieța m'am temut de scandal”...

Stau și mă gândesc acum cât de străine sunt la noi aceste atitudini de discreție delicată prin cari se trădează fineța unui suflet frumos. Cât de distins e gestul cu care dăruiește acest om ferit de toate ispitele unei mări deșerte... Zău n'ar strică să te oprești câteva clipe și să-ți tragi seama cutare „magnificență” care pentru câteva sute de coroane aranjezi un grozav tîmbălău național, plictisești lumea cu patrusprezece toaste, te încarci cu toate plocoanele umilinței noastre tradiționale, trămbițându-ți meritele la toate gazetele. Oprește-te și potolește-te nițel. Adu-ți aminte de vorba blândă a acestui boier moldovean, care-și face daniile cu atîta discreție, fiindcă toată vieța lui i-a fost groază de scandal...

✽

O pildă vrednică de urmat... Nu înzadar i-a mers vestea Sibiiului că e metropola vieții culturale și politice dela noi. Aici, în acest orașel cu tradiții și cu vânturi bogate se țin multe planuri și se hotărăsc multe chestiuni de cea mai mare importanță pentru soarta neamului nostru. Intelectualii din acest centru și din împrejurimi, cari trăesc într'o frățească armonie, au hotărît să se intrunească în fiecare Joi la restaurantul Brote, unde într'o atmosferă de intimitate discută problemele de actualitate. Asemenea întruniri s'au ținut până acum patru, cari au fost bine cercetate. Nestorii cu pletele cărunte de înțelepciunea experiențelor și tinerii aprinși de entuziasm au discutat în cea mai deplină bunăînțelegere. Schimbul de idei, discuțiile, ținute adeseori la un nivel înalt, au și început să dea roade. Multe dintre problemele cari pluteau vagi în suflete s'au lămurit, o seamă de planuri nouă de acțiune s'au zămislit la cea dintăiu întrunire. Și sunt nădejdi serioase că multe se vor și realiza. Dacă toate cluburile comitatense ar urma această pildă... a morțeala de care vorbeam într'un număr trecut desigur că s'ar mai risipi... Să dea Dumnezeu!

✽

Archiducele Leopold Salvator. Această odraslă simpatică a casei de Habsburg a fost mai zilele trecute în orașul nostru, având misiunea oficială de a inspecta corpul de armată cu comandamentul în Sibiu. În ceasurile libere a vizitat, între altele, și uzinele electrice din Sadu, unde poporul nostru, în frunte cu părintele Bunea, l-a primit cu entuziasm. Înainte de a pleca a făcut o excursie cu automobilul până la băile Călimănești din România. Țăranii noștri din satele răsfirate prin trecătoarea Turnu-Roșu i-au ieșit înainte, aclamându-l, iar în Călimănești, în cursul prânzului, l-au distras cu hore și sârbe vioale. Se spune că Habsburgul a rămas încântat de plugarii și păstorii noștri și că a lăudat tradiționala noastră credință cătră tronul împărătesc. De sigur și-a adus aminte și de credința ce o datorează acestui popor

Casa habsburgică... — Pe lângă bucuria ce am simțit-o pentru interesul ce ni l-a arătat, am avut parte și de un gest de umilire, pe care nu-l atribuim, însă, Alteței Sale. La recepțiunea oficială, pe care a ținut-o în 12 l. c. I. P. S. Sa Mitropolitul bisericii ortodoxe române din Ungaria și Transilvania a fost primit în locul al pătrălea, după corpul ofițeresc, după parohul român. cat. din loc și după episcopul săesc. Întrebăm: cine poartă vina acestei umiliri?

✽

Pentru cultura din Maramurăș. În vremea din urmă s'aud vești tot mai multe și mai îmbucurătoare despre un început de vieță culturală în Maramurăș, mai ales în partea de sud, unde există un despărțământ al Asociațiunii. În una din aceste comune, în leud, locul de naștere al I. P. S. Sale Mitropolitul Dr. Victor Mihalyi, s'a înființat prima bibliotecă populară în Maramurăș, cu publicațiuni permise în dar dela Asociațiune. Aceste publicațiuni sunt, însă, prea puține pentru poporul doritor de învățătură. De aceea rugăm pe toți prietenii țărânimii să trimită cărți populare pentru augmentarea acestei biblioteci la adresa d-lui Ion Birlea, preot-capelan (Jód up. Dragomér-falva).

✽

Primum la redacție volumul „Traiul nostru” de Ion Ciocărlan, apărut în editura Minervei din București. Prima ediție a acestui volum de povestiri țărânești a apărut, în 1906, în editura tipografiei „Luceafărul” din Budapesta. Cei șase ani n'au șters nimic din vioiciunea acestor povestiri, cari se cetesc și astăzi cu interes. Păcat de coperta oribilă ce vrea să impodobească ediția Minervei.

✽

D-l I. Chiru-Nanov publică în editura revistei „Flacăra” un volum simpatic de impresii de călătorie, intitulat Peste Dorna... Autorul descrie cu dragoste locurile și așezămintele din colțul de nord-vest al Moldovei.

.....

Greșeală de tipar:

La poezia Prietenie de Maria Cunțan: strofa I, rîndul al patrulea în loc de: „Și n'ceasuri grele toți fugim de ea” trebuia să fie: „Și n'ceasuri grele toți fugim la ea”.

.....

Bibliografie.

Dimitrie A. Sturdza, *Insemnătatea divanurilor ad-hoc* din Iași și București VI. Anul 1858. Prețul: 1 leu.

Ioan C. Filitti, *Turburări revoluționare în Țara românească* între anii 1840—1843. Prețul: 1 leu.

Dimitrie A. Sturdza, *Insemnătatea divanurilor ad-hoc* din Iași și București VII. Anul 1858. Prețul: 1 leu 60 bani.

N. Iorga, *Contribuții la istoria bisericii noastre*, I. despre mănăstirea Neamțului. II. Bălinești. Prețul: 40 bani.

ord. C. Tăslăuan